

JARKKO TONTTI

OIKEUTTA FILOSOFIAAN

Panu Minkkinen, *Correct Law. A Philosophy of the Aporetic.*

Basileus, Helsinki 1998..

Aluksi

Panu Minkkisen väitöskirja on Suomen oloissa harvinainen ilmestys: kansainväliset mitat täyttävä oikeustieteellinen dissertaatio, joka avoimesti julistautuu *oikeusfilosofiaksi*. Vallitsevia oikeudellisia käytäntöjä justifioivaa ja rekonstruoivaa filosofissävytteistä *oikeusteoriaahan* on Suomenkin oikeustieteellisissä tiedekunnissa jo pitkään hartaudella harjoitettu. Oikeusteoreetikot harrastavat filosofeja, eivät filosofiaa, eli soveltavat valitsemiensa auktoriteettien oppeja instrumentalistisesti oikeustieteen tieteenteorian ongelmien ratkaisemiseksi. Oikeusfilosofi Minkkisen kirja sen sijaan kurkottaa korkeammalle. Vaikka Lacan, Heidegger ja Foucault esiintyvät viitteissä usein, Minkkinen kirjoittaa rohkeasti omaa 'oikeuden ensimmäistä filosofiaansa', jolle käytännön oikeuselämän tai perinteisen oikeustieteellisen tutkimuksen vaatimukset eivät aseta rajoja.

Vaikka Minkkisen väitöskirja esitettiin monografiana, on se itse asiassa artikkelikokoelma. Sen kahteen pääjaksoon - *To Think Law* ja *Law and the Social* - jaetut kymmenen lukua on kahta lukuun ottamatta julkaistu myös erikseen artikkelimuodossa; useimmat *Law and Critique* ja *Social & Legal Studies* -lehdissä. Artikkeleiden hieman väkivaltainen pakottaminen monografiaksi aiheuttaa teokseen tiettyä hajanaisuutta ja muita rakenteellisia ongelmia, joista myöhemmin lisää.

Suomenkieliselle lukijalle on väärinkäsitysten välttämiseksi tässä yhteydessä syytä huomauttaa ongelmallisesta käsiteparista laki – oikeus, jota ei voi-

da kunnolla englanniksi ilmaista, mistä Minkkisenkin mannereurooppalaisesta perinteestä ponnistava, mutta englanniksi kirjoitettu väitöskirja kärsii. Mannereurooppalaisten kielten *laki* (*lag, loi, Gesetz, legge, ley*) kääntyy englanniksi useimmiten tietysti sanalla *law*, mutta joskus sopivat paremmin termit *statute* tai *act* (kun puhutaan yksittäisistä laeista). Termillä *oikeus* (*rätt, droit, Recht, diritto, derecho*) ei taas ole englannissa ollenkaan suoraa vastinetta. *Law* on useissa yhteyksissä taaskin sopiva, mutta voi johtaa myös väärintymmärryksiin. *Right* sopii silloin kun puhutaan yksilön omaamista subjektivista oikeuksista johonkin (joskin Minkkisen käytössä sanalla on eri merkitys), ja *justice* puolestaan viittaa paremminkin oikeudenmukaisuuteen tai joissakin yhteyksissä myös tuomioistuimeen tai tuomariin. Tästä ratkaisemattomasta ongelmasta juontaa mm. G.W.F. Hegelin *Oikeusfilosofiasta* (*Rechtsphilosophie*) tehty surullisenkuuluu englanninkielinen käännös 'Hegel's Philosophy of Right'.¹ Yleisimmin käytetty kompromissi, johon Minkkinenkin näyttää päätyneen, on kääntää oikeus termillä *law*, tarvittaessa lisäselvityksillä varustettuna. Jotta asian vaikeaselkoisuus varmistuisi, lisää Minkkinen edelliseen käsiteryppääseen vielä oman kontribuutionsa, termin *correct* (*oikea, richtig*), jonka kehittänyt onkin teoksen keskeistä antia.

Tausta: angloamerikkalainen kriittinen oikeusfilosofia

Johdantoluvussa Minkkinen lyö heti korttinsa pöytään ja paljastaa teoksensa tarkoituksen sekä sijoittaa itsensä oikeusfilosofian heterogeenisessä kentässä omaan lokerikkoonsa. Minkkisen teoreettinen *locus* on hajanainen angloamerikkalainen *Critical Legal Studies* (CLS) -koulukunta, jonka eri osien ainoa yhdistävä tekijä tuntuu olevan valitsevan oikeudellisen paradigman kriitikki. CLS:n äärimuodossa, *Against Law* -suuntauksessa, pyritään avoimesti argumentoimaan sen puolesta, että koko nykyisestä länsimaisesta tavasta ymmärtää oikeus ja laki ja samalla koko modernista oikeudesta pitäisi pysyvästi ja lopullisesti luopua. Minkkisen oma mielenkiinto kohdistuu CLS:n filosofiseen siipeen, jolle on tyypillistä ns. mannermaisen filosofian hyödyntäminen oikeusfilosofian kysymyksenasetteluisa. Jälkistrukturalistisia ja muita väljästi postmoderneiksi luokiteltuja tekstejä hyödyntäen angloamerikkalaisen kriittisen oikeusfilosofian edustajat pyr-

ivät purkamaan lainsäädännön, käytännön oikeuselämän ja oikeustieteellisen tutkimuksen lähtökohtaoletuksia ja mahdollistamaan radikaalisti uusia tapoja ymmärtää oikeuden ja lain maailmat.²

Critical Legal Studies -liike on yksi osa laajempaa suuntausta angloamerikkalaisessa humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, joka kulkee usein kulttuurintutkimuksen nimen alla. Monille tämän suuntauksen edustajille on tyypillistä, että he hylkäävät angloamerikkalaisen perinteen omat filosofiset koulukunnat, ns. analyttisen filosofian ja pragmatismien. Ututta pontta tutkimukselle on haettu erilaisista vanhalla mantereella syntyneistä filosofisista suuntauksista, eniten hermeneutiikasta, jälkistrukturalismista ja erilaisista feministisistä teorioista, mutta jonkin verran myös marxismista ja fenomenologiasta. Kulttuurintutkimukseen on viimeaikoina usein liitetty pejoratiivisessa merkityksessä leima *postmodernismi*, ja syytetty sitä relativismiksi, nihilismiksi ja milloin miksikin. Asialla ovat olleet tahot, jotka eivät juurikaan ole tutustuneet taustalla vaikuttaviin filosofeihin, vaan tyytyneet lukemaan toisen ja kolmannen käden lähteitä ja yleistyksiä. Surkuhupaisin esimerkki tästä oli taannoinen Sokal-episoodi, jonka naurettavimpiin piirteisiin kuului se, että Alan Sokal, amerikkalainen *fyysikko*, joka itsekin myönsi ettei ole lukenut kritisoimiaan filosofeja, hyväksyttiin, ainakin Suomen lehdistössä ja jopa joissakin filosofipiireissä, päteväksi arvioimaan humanistisen tutkimuksen tasoa.

Mutta epäsuorasti tämä sinällään naiivi kritiikki oli aiheellista. Angloamerikkalainen tutkimus, joka tukeutuu mannereurooppalaiseen filosofeihin, on syyllistynyt hävyttömän usein yksinkertaistaviin ja tarkoitushakuisiin tulkintoihin hyödyntämiensä filosofien kirjoituksista. Taustalla on yleensä avoimesti poliittinen ohjelma, kuten monilla *Critical Legal Studies* -koulukunnan edustajilla, jonka tueksi on haallittu kokoon kaikki mahdolliset tahot. Amerikkalaisten tulkkien käsissä vaikkapa Jacques Derridan tai Martin Heideggerin äärimmäisen hienosyiset ja vaikeaselkoiset filosofiat ovat usein degeneroituneet yksinkertaiseksi kulttuurirelativismiksi ja metodologiseksi 'dekonstruktivismiksi', joita todellakin voi luonnehtia löysäksi *anything goes* -asenteeksi. On siis ensiarvoisen tärkeää tehdä ero eurooppalaisen filosofian ja sitä omiin tarkoituksiinsa hyödyntävän amerikkalaisen ja joskus myös englantilaisen tutkimuksen välillä.

Panu Minkkinen on väitöskirjassaan ottanut tehtäväkseen tämän repeämän korjaamisen *Critical Legal Studies* -liikkeessä. Hän antaa CLS-kavereilleen ankaraa filosofista kuritusta ja ojenusta; filosofia on vaativa laji, tieteiden kuningatar, jota ei pidä alistaa yhteiskunnallisten toimintaohjelmien keppihevoseksi olkootpa nämä poliittiset päämäärät sinällään kuinka kannatettavia tahansa. Erityisenä kritiikin kohteena Minkkisellä on amerikkalaisten ja englantilaisten kriittisten oikeusfilosofien tietämättömyys eurooppalaisten kollegojensa aikaisemmista tekemisistä. Esim. Heideggerin ajatuksia hyödynnettiin saksalaisessa oikeusfilosofiassa jo 1950-luvulla, josta CLS-väki tuntuu olevan autuaan tietämätön.

Minkkisen kirja on selvästi puheenvuoro CLS-koulukunnan parissa käydyissä debateissa, mutta tietynlaista hienostunutta intellektuaalista snobismia osoittaen hän usein kommentoi mieluummin suoraan mannereurooppalaisten filosofien tekstejä ja samalla vain epäsuorasti kritisoi niitä tulkinneita oikeusfilosofeja. Mutta mitäpä siitä, *cosi fan tutti* – kaikkihan niin tekevät! On kuitenkin hieman hämmentävää, että monet Minkkisen erityisen huomion ja nimeämisen ansainneista oikeusfilosofeista ovat jo menneen ajan miehiä; Rudolf Stammler, Erik Wolf, Leo Strauss ja Gustav Radbruch vaipuivat unholaan jo vuosikymmeniä sitten. Minkkinen tuntuu haluavan nostaa heidät taas esiin, mutta hänen oma työnsä menettää tässä projektissa samalla ajankohtaisuuttaan. Muutamat mielenkiintoisimmista tämän päivän eurooppalaisista oikeusfilosofeista Minkkinen yllättäen ohittaa. Esimerkiksi belgialaisten Françoise Ostin, Michel van de Kerhoven ja Jacques Lenoblen teokset *Jalons pour une theorie critique du droit* ja *Droit, mythe et raison*³ olisivat antaneet Minkkiselle näkymiä siitä, mitä mannereurooppalaisessa oikeusfilosofisessa keskustelussa tapahtuu. Samoin saksalaistuneen kreikkalaisen Michel Paroussiksen tuoreet Foucaultvaikutteiset oikeusfilosofiset tutkimukset olisivat varmaankin olleet angloamerikkalaisesta CLS-maailmasta tulleelle Minkkiselle hyvä tuttavuus.⁴ Myös ranskalaisen oikeusfilosofin André-Jean Arnaud'n tuotannosta Minkkinen ilmeisesti hyödyntää vain hänen sosiologisen vaiheensa teosta, jolloin monet mielenkiintoiset tekstit jäävät pimentoon.

Minkkisen tyylikkästä älyllisestä keikaroinnista kertoo ehkä myös se, että väitöskirjasta ei löydy viittausta yhteenkään suomalaisen tai edes poh-

joismaiseen kirjoittajaan. Hieman arveluttava ratkaisu, kun ottaa huomioon oikeusfilosofisen ja oikeusteoreettisen harrastuksen laajuuden erityisesti Suomessa ja myös muissa pohjoismaissa. Taustalla on – ehkä – aikanaan huomiota herättänyt kiista ”nuorien” ja ”vanhojen” oikeusfilosofien ja -teoreetikojen välillä, joskaan Minkkisen, 41, oma asema tässä dikotomiassa ei ole enää aivan selvä.

Filosofiaa oikeuteen vai oikeutta filosofiaan?

Kirjan ensimmäisessä luvussa Minkkinen lähtee konstruimaan teoksen nimen mukaista *aporeettista* (kr. , aporetikos, se joka on ristiriidassa, törmää ristiriitaan; myös skeptinen, taipuvainen epäilemään, paradoksaalinen) käsitteeseen oikeusfilosofiasta (ei siis oikeusfilosofiasta). Strategiana Minkkisellä on ensimmäisessä luvussa rakentaa analogia psykoanalyysin ja oikeustieteen välille. Psykoanalyysi tutkii ilmiöitä, joiden alkuperä, alitajunta, on tavoittamaton. Alitajuntaa ei voida formalisoida, sitä ei voida käsitteellistää, vaan se jää välttämättä tiedon alueen ulkopuolelle. Psykoanalyysi voi siis tarjota tietoa ihmillisistä ilmiöistä, mutta sen taustalla oleva totuus, alitajunta, ei kuulu sen alaan, vaikkakin se on psykoanalyysin edellytys. Samoin oikeustieteen totuus ja edellytys, oikeudenmukaisuus, on saavuttamaton ja lausumaton. Oikeustiede voi tarjota tietoa yrityksistä, joilla oikeudenmukaisuutta yritetään tavoittaa, mutta oikeudenmukaisuus itsessään jää aina kiistanalaiseksi; se ei ole tiedon alaan kuuluva kysymys. Samoin kuin alitajunta siis on psykoanalyysin lausumaton totuus ja edellytys, on oikeudenmukaisuus oikeustieteen saavuttamaton totuus ja edellytys. Tässä paradoksaalisessa tilanteessa myös tiedon ja totuuden suhde jää aina vaille ratkaisua. Emme voi tietää, onko oletettu tietomme oikeudesta saavuttanut totuuden ja oikeudenmukaisuuden.

Tieteellisen toiminnan motivaationa toimii täyttymätön *halu* kohti lausumatonta. Oikeustiede pyrkii halun motivoimana kohti omaa totuuttaan, oikeudenmukaisuutta, mutta ei voi sitä koskaan saavuttaa ja siksi kykenee, lisäksi omasta puolestani, vain esittämään epävarmaa tietoa, tulkintoja, joita voidaan perustella vain toisilla tulkinnoilla. Minkkinen kuitenkin tarjoaa tietynlaisen toivon pilkahduksen transsendentista, saavuttamattomasta. Vaikka emme voi saavuttaa oikeudenmukaisuutta, meidän ei silti tarvitse tyytyä vain voimassaolevan asetetun oikeuden

analysointiin, kuten ns. oikeuspositivistinen suuntaus oikeustieteessä vaatii. Tieteellisen toiminnan subjekti voi saavuttaa välähdyksen transsendentista, jota Minkkinen yrittää selventää käsitteellään *correct law*, oikea oikeus.

Minkkinen jatkaa oikeuden ensimmäisen filosofian kehittelyä toisessa luvussa purkamalla analyttisen positivismin, jota voi kutsua vallitsevaksi oikeusteoreettiseksi paradigmaksi, aatehistoriallisia juuria uuskantilaisesta oikeusfilosofiasta. Lukemalla Rudolf Stammlerin ja Hans Kelsenin kirjoituksia Minkkinen päätyy tiivistämään laajalti vallitsevan käsityksen oikeudesta: oikeus on kognitiivinen asia, voimme tietää asetetun lain ja voimassa olevan oikeuden sisällön, ja oikeusfilosofian tehtävänä on luoda pitävä tieto-oppi, epistemologia, oikeustieteen tueksi tässä tehtävässä.

Tätä näkemystä vastaan Minkkinen esittää omaa malliansa kääntyen – kuten kaikki kunnialliset filosofit – antiikin Kreikan filosofien puoleen omien ajatustensa tueksi. Palaten tieteellisen toiminnan motiivina toimivaan *haluun* Minkkinen nostaa esiin Jacques Lacanin ja psykoanalyysin tueksi Aristoteleen *Metafysiikassa* esittämiä ajatuksia. Aristoteleen *Metafysiikan* ensimmäisen lauseen Minkkinen kääntää englanniksi seuraavalla tavalla: ”By nature all men desire to see”. Minkkinen tekee samalla rohkean tulkinnan ja tuntuu samaistavan Aristoteleen käyttämän verbin (*orego*) Lacanin käsitykseen halusta. Allekirjoittanutta tämä tulkinta ja Minkkisen huikea kahden ja puolen tuhannen vuoden hyppy Aristoteleesta Lacaniin jäi hieman arveluttamaan; käsitteet, kuten vaikkapa halu, eivät siirry sellaisinaan vuosisatojen halki. Aate- ja käsitehistoriallinen tutkimus olisi ollut paikallaan ennen kuin Aristoteleen (*oreksis*) ja Lacanin *désir* voidaan noin vain niputtaa yhteen, varsinkin kun (*orego*) käännetään usein tavoittelemiseksi eikä haluamiseksi, kuten on myös tehty *Metafysiikan* suomenoksessa.⁵

Kuten tunnettua antiikin kreikkalaiset eivät tehneet selväpiirteistä eroa ihmisten asettamien lakien ja luonnonlakien tai pikemminkin luonnonjärjestyksen välillä. Minkkisen oman tulkinnan mukaan kreikkalaisten oikeudenmukaisuus (dikaiosyne) oli *mahdollinen* futuuri, alkuperäinen mahdollisuus asialle tulla siksi, mikä sen oikea olemus on. Laki tai pikemminkin tapaan perustuva oikeus (nomos) sen sijaan liittyy asian sen oikeaan futuuriin; laki joka on myös oikeudenmukainen mahdollistaa asian oikean olemuksen toteutumisen. Minkkisen tulkinnan

mukaan nykykielten kaikkien oikeaan ja oikeellisuuteen viittaavien termien etymologinen juuri löytyy kreikan (*oreksis*) -termistä, jonka Minkkinen siis yhdistää modernissa psykoanalyysissa kehitettyyn halun käsitteeseen kaiken inhimillisen toiminnan, myös tieteen, peruseriaatteena. Näin Minkkinen asettaa oikeuden ensimmäisen filosofiansa lähtökohdaksi tietämiseen ja näkemiseen (kreikassa verbi nähdä, perfektimuodossa, tarkoittaa myös tietämistä preesensmuodossa) kohdistuvan halun käsitteellistämisen.

Hyödyntäen saksalaisen oikeusfilosofin Gustav Radbruchin ajattelua Minkkinen liittyy *oikean oikeuden* (*correct law, richtiges Recht*) käsitteen tähän oikeudenmukaisuuteen futuurina ja tulemisena. Jos olen ymmärtänyt Minkkisen kirjoitukset asianmukaisesti hän esittää, että vaikka oikeudenmukaisuus on saavuttamaton ja lausumaton, on olemassa oikeutta, joka on *oikeaa* (*correct*) ja oikeutta joka ei sitä ole. Oikea oikeus tavoittelee ja pyrkii kohti oikeudenmukaisuutta siten, että siihen sisältyy oikeudenmukaisuuden toteutumisen mahdollisuus pyrkimyksenä ja siirtymisenä ilman loppua. Oikeudenmukaisuus ei siis ole (vain) etiikkaa, vaan metafysiikkaa; se on paitsi oikeuden myös filosofisen ajattelun päämäärä asioiden oikeana olemuksena.

Minkkisen kirjan mielestäni mielenkiintoisin oivallus ei siis liity niinkään mihinkään tähän asti huomaamattomaan oikeudellisen maailman filosofiseen ulottuvuuteen, vaan päinvastoin *filosofian oikeudelliseen 'momenttiin'*, kuten Minkkinen asian ilmaisee. Minkkinen painottaa useassa kohdin, että hän haluaa etsiä vastausta kysymykseen mikä on oikeuden merkitys filosofialle eikä vain toisinpäin.

Immanuel Kant, joka edelleen pyörii modernin filosofian ytimessä, muutti filosofian suunnan kohti tietoteoriaa; filosofian tuli asettaa tietämisen perusteet, luoda tieteille vakaa pohja. Minkkinen kehittää Jean-Luc Nancyn ajatuksia⁶ ja esittää, että tämä tietämisen ehtojen asettaminen edellyttää tietynlaista filosofian 'juridisointia' eli kantilaisen Järjen tuomioistuimen (*Gerichtshof der Vernunft*) perustamista. Filosofia on ylin tuomari, puolueeton *tertius*, joka langettaa tuomion tiedon oikeellisuudesta mutta myös omasta oikeutuksesta asettaa laki tiedon ehdoista. Tätkin filosofian juridisointia motivoi lacanilainen halu, joka kohdistuu lausumattomaan ja käsitteellistämättömään totuuteen. Filosofinen Järjen tuomioistuin on kuitenkin mahdollittoman tehtävän edessä; tieto edellyttää totuuden

olemassaoloa, mutta totuus ei ole tuomioistuimen ulottuvilla. Mutta tuomioistuin voi ehkäpä saavuttaa, Minkkinen termein, *oikeellisuuden* (*correctness*), joka paradoksaalisesti edellyttää että on olemassa saavuttamaton totuus, jota kohti se pyrkii koskaan onnistumatta. Oikeus on mielekäs entiteetti vain kun se ymmärretään näin filosofian itsensä episteemisenä perusteluna. Järjen tuomioistuin on siis jatkuvan itsensä oikeuttamisen tehtävän edessä varsinaisen välineellisen epistemologisen tehtävänsä lisäksi. Tämä on yksi kirjassa esiintyvä tulkinta otsikon termistä aporeettinen filosofia.

Heidegger, Schmitt, Wolff

Kun Minkkinen kirjan seuraavissa luvuissa tekee 'suunnanmuutoksen' ja ryhtyy käsittelemään oikeuden filosofiaa aivan eri näkökulmista kuin alussa, tulee selvästi esiin teoksen hajanaisuus joka juontuu erillään julkaistujen artikkelien pakottamisesta monografian luvuksi. Luvuissa 3, *In an Orderly World*, ja 4, *Right Things to Come*, on pätevä Heideggerin filosofian merkitys oikeusfilosofiassa (erotuksena oikeusfilosofiasta, jota käsiteltiin kirjan alussa). Pohjustuksena Heideggeriin Minkkinen esittelee oikeusfenomenologiaa kehittäneiden Aleksander Kojéven ja vielä nykyäänkin Pariisissa vaikuttavan Paul Amselekin tuotantoa.⁷ Minkkinen luenta Heideggerin filosofian merkityksestä oikeudelle alentaa oikeuden arkipäiväiseksi: oikeus (*law*) ilmenee *Daseinille* välineenä tai työkaluna (*Zeug*), jota *Dasein* manipuloi finalistisesti päämääriensä mukaisesti. Oikeus on kuitenkin myös "maailmassa" toimivana, vaikka se ei aina näyttäydykään operatiivisena ja on aina taustalla läsnä, vaikka emme sitä huomaakaan. *Dasein* kohtaa oikeuden tällöin strukturaalisena totaliteettina, järjestyksenä joka nousee esiin selvästi vain häiriötiloissa. Banaali lopputulos on, että ihmisen ja oikeuden suhde on arkipäiväinen ja 'epäautenttinen', oikeus on yhtä arkipäiväinen kuin muutkin Heideggerin "työkalut", kuten vaikkapa lapio.

Heidegger ekskursion jälkeen Minkkinen etenee Carl Schmittiin, jonka kehittämä oikeuden metafysiikka pohdiskelee lain (nomos) ja alkuperäisen järjestyksen syntyä, jotka Schmitt liittävät alkuperäiseen maan haltuunottoon (*Uraakte*).⁸ Heideggerin "soveltaminen" oikeusfilosofiaan ja Schmittin sinänsä mielenkiintoisten ajatusten esittely jää hieman irralliseksi teoksen pätevämoista. Sama koskee seuraavienkin lu-

kujen aiheita, Heideggerin filosofian inspiroimaa oikeusfilosofista eksistentialismia ja Erik Wolffin vaikeaselkoista oikeuden fundamentaaliontologiaa sekä luvun 5 luentaa Hans-Georg Gadamerin hermeneutiikasta.

Foucault, Dworkin, Lévi-Strauss, Kafka

Kirjan toinen osa *Law and the Social* alkaa Foucault-analyysillä *The Juridical Matrix*, jossa Minkkinen nostaa esiin Foucault'n vähemmän tunnettuja tekstejä⁹ ja rakentaa omaa tulkintaansa oikeuden osuudesta *tiedon tahdossa*, mikä linkittyykin hyvin aikaisempaan psykoanalyttiseen haluproblematiikkaan. Tiivistetysti ja yksinkertaistetusti: oikeusfilosofian perspektiivistä oikeus ei ole niinkään yksi sosiaalinen käytäntö muiden rinnalla, vaan tietyn historiallisen epookin juridis-epistemologinen *matriisi*, jonka kautta sosiaalinen maailma tunkeutuu kieleen, diskursiivisiin käytäntöihin ja samalla tiedon tuottamiseen. Näin sosiaaliset käytännöt pääsevät ohjaamaan tiedon (diskursiivista) aluetta, mikä tapahtuu aina konfliktuaalisessa tilanteessa. Minkkinen jatkaa luvussa hienosti *oikeusfilosofian* näkökulmansa kehittelyä eli painottaa filosofian oikeudellista puolta eikä vain tee filosofisia huomioita oikeudesta. Luku on viimeistelysti kirjoitettu ja ottaa etäisyyttä tavanomaisempiin Foucault-tulkintoihin.

Seuraavat kolme lukua käsittelevät taas irrallisempia teemoja, joita ainakin allekirjoittaneen oli vaikea yhdistää aporeettiseen oikeusfilosofiaan, jonka pitäisi olla kirjan *leitmotiv*. Minkkinen pohtii mm. Daniel Defoen Robinson Crusoe -teosta lukemalla amerikkalaisen oikeusfilosofin Ronald Dworkinin hermeneuttista oikeusfilosofiaa, erittelee rasismien eri muotoja Claude Lévi-Straussin jalanjäljissä ja tekee oikeusfilosofiaa huomioita Franz Kafkan *In der Strafkolonie* -novellista. Kaikki kolme ovat kuitenkin omillaan toimentulevia artikkeleja ja sellaisenaan kiinnostavaa luettavaa.

Oikeudenmukaisuus, sittenkin?

Kirjan viimeisessä luvussa *Justice, Finally?* palataan Minkkinen aporeettisen oikeusfilosofian kipukohtaan. Onko oikeudenmukaisuudesta mitään mahdollisuutta saada edes välähdyksenomaista otetta? Vai täytyykö vain tyytyä vallitsevien yritysten ja totalisoivien ajatusmallien purkamiseen? Heikon mahdollisuuden Minkkinen

tuntuu myöntävän olevan olemassa, ja yrittää selventää sitä Emmanuel Levinas'n filosofian avulla.¹⁰ Kuten tunnettua, Levinas'lle etiikka on ensimmäistä filosofiaa, metafysiikkaa joka tulee ennen epistemologiaa ja ontologiaa, eikä siis nyky muodossa ymmärrettyä käytännöllistä filosofiaa, joka etsii ja esittää vastauksia oikean ja väärän kysymyksiin. Kun oikeudenmukaisuus ymmärretään transsendenttina tulee mukaan välttämättä jumalan käsite, ei kuitenkaan uskonnollisessa vaan filosofisessa merkityksessä. Oikeudenmukaisuus ymmärretään tällöin transsendentin tapahtumisena (todellistumisena), joka tapahtuu kasvoista kasvoihin kohtaamisen kautta, jolloin Toinen paljastaa itsensä toiseudessaan ja korkeudessaan. Tähän Minkkinen liittävät oman *oikean oikeuden* käsitteensä. Levinas'n oikeudenmukaisuus edeltää kaikkia ihmisten lakeja, mutta sen itsensä tapahtuminen edellyttää Minkkinen mukaan *oikeellisuuden lakia* (*correct law* tai *law of rectitude*), joka määrää kuinka Toinen kohdataan. Minkkinen mukaan on siis kaksi lakia. Ensimmäinen vaatii sitoutumisen oikeellisuuteen ja on samalla jumalallinen alkuperässään (mutta, kuten sanoin, termin filosofisessa, eikä uskonnollisessa merkityksessä). Kun tähän lakiin on vastattu myöntävästi, on oikeudenmukaisuuden tapahtuminen mahdollista, mitä vuorostaan seuraavat varsinaiset ihmisten asettamat lait. Näin siis laki edeltää oikeudenmukaisuutta, joka edeltää lakeja. Tämä on kirjassa esiintyvä viimeisin määrittely aporeettisesta oikeusfilosofian oikeasta oikeudesta.

Minkkinen oikeusfilosofiasta ovat siis "postmoderni" kepeys ja ironinen leikki kaukana, hän kirjoittaa raskasta filosofiaa, metafysiikkaa, joka etsii – ja väittää löytävänsä – tukevan pohjan oleminen kohdistuvalle diskurssille. Filosofian edellyttämä oikea laki, halu, oikeudenmukaisuus saavuttamattomana mutta välähdyksenomaisesti tajuttavana asioiden oikeana olemuksena tuntuvat olevan Minkkinen ajattelun tanakoita ja ehdottomia kulmakiviä.

Lopuksi

Kaiken sen innostuksen perusteella jolla Minkkinen käsittelee halun ja tiedon tahdon teemoja kirjassaan, herää tietenkin kysymys Minkkinen oman teoreettisen halun suuntautumisesta. Allekirjoittaneelle jäi vaikutelma, että Minkkinen halu, hieman ironisoiden, näyttää olevan eräänlaista haikeaa kaipuuta, joka katsoo milloin kylmästä ja

koleasta Helsingistä, milloin sateisen Lontoon Birkbeck Collegesta kohti Manner-Eurooppaa, missä kaikki on hienompaa ja filosofisempaa kuin pragmaattisessa Pohjolassa ja analyttisessä Englannissa. Minkkinen tuntuu myös haikailevan ajassa taaksepäin aikaan jolloin filosofit vielä filosofoivat ja pohtivat isoja kysymyksiä eivätkä olleet vielä taantuneet loogisanalyttista nyhertelyä harrastaviksi nynnyiksi ja luonnontiedeuskovaisiksi vulgaariempiristeiksi, mihin vaikkapa useimmat suomalaiset virkafilosofit aina viime vuosiin saakka ovat tyytyneet.

Minkkisen väitöskirja on laudaturinsa ansainnut. Se on poikkeuksellinen teos suomalaisessa oikeuskulttuurissa, joskin valitettavasti se voi jäädä vaikeutensa vuoksi monilta oikeustieteen tutkijoilta lukematta. Filosofeja Minkkisen ajatukset puhuttelevat varmasti enemmän. Kirjan ulkoasua täytyy vielä erityisesti kiittää. Ollakseen itse kustannettu monisteväitöskirja se on harvinaisen seksikkään näköinen. Monisteverzio tosin on pian enää bibliografinen harvinaisuus kun englantilainen Hart Publishing julkaisee kirjan nimellä *Thinking without Desire. A First Philosophy of Law*. Minkkisen kirjaa kuitenkin varjostaa sen hajanaisuus. Monista eri kirjoituksista koostuvana se ei ole varsinaisesti *thesis*, väitöskirja, vaan moneen suuntaan repeävä kokoelma väitteitä. Sosiaalinen paine monografioiden kirjoittamiseen on akateemisessa maailmassa aina ollut voimakas. Paksuja ja jyhkeitä monografioita arvostetaan yli kaiken, sisällön tasosta ollaankin sitten paljon vähemmän kiinnostuneita. Minkkisen kirjan yksi lukukin on kuitenkin sellaisenaan jo merkittävä puheenvuoro. Laatu korvaa määrän.

G.W.F. Hegelin tunnetun ilmauksen mukaan Minervan pöllö – filosofisen viisauden symboli – lähtee lentoon vasta hämärän laskeutuessa. Kun filosofia kohdistaa huomionsa johonkin on ilmiö jo ohittanut huippukohtansa, tullut vanhaksi ja sen merkitys on hiljalleen väistymässä ja vähenemässä. On hyvä merkki, että Minervan pöllö kaartelee nyt myös modernin oikeuden synkän aarniometsän yläpuolella.

Kirjallisuus

- Paul Amselek, *La phénoménologie et le droit*. Archives de la philosophie du droit, Vol. XVII, 1972, s. 185-259.
- Aristoteles, *Metafyysiikka*. Suomentaneet Tuija Jatakari, Kati Näätäsaari ja Petri Pohjanlehto. Gaudeamus, Helsinki 1990.
- Michel Foucault, *La vérité et les formes juridiques*. Teoksessa *Dits et Ecrits II* 1970-1975. Gallimard, Paris

1994.

- Peter Goodrich, *Oedipus Lex. Psychoanalysis, History, Law*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London 1995.
- G.W.F. Hegel, *Philosophy of Right*. Kääntänyt T.M. Knox. Clarendon Press, Oxford 1942.
- Emmanuel Levinas, *Totalité et infinî. Essai sur l'extériorité*. Kluwer, Paris 1971.
- Emmanuel Levinas, *Autrement qu'être ou au-delà de l'essence*. Kluwer, Paris 1974.
- Panu Minkkinen, *Correct Law. A Philosophy of the Aporetic*. Basileus, Helsinki 1998.
- Jean-Luc Nancy, *L'imperatif catégorique*. Flammarion, Paris 1983.
- François Ost & Michel van de Kerchove, *Jalons pour une théorie critique du droit*. Publications des Facultés Universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1987.
- François Ost & Jacques Lenoble, *Droit, mythe et raison. Essai sur la dérive mythologique de la rationalité juridique*. Publications des Facultés Universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1980.
- Michel Paroussis, *Theorie des juristischen Diskurses. Eine institutionelle Epistemologie des Rechts*. Schriften zur Rechts-theorie 169, Duncker und Humblot, Berlin 1995.
- Carl Schmitt, *Der Nomos der Erde im Völkerrecht des Ius Publicum Europaeum*. Duncker & Humblot, Berlin 1950.

Viitteet

1. Hegel's *Philosophy of Right*. Kääntänyt T.M. Knox. Clarendon Press, Oxford 1942.
2. CLS:n piirissä toimivista kirjoittajista yksi mielenkiintoisimmista on Minkkisen vastaväittäjänä toiminut Peter Goodrich. Ks. esim. Peter Goodrich, *Oedipus Lex. Psychoanalysis, History, Law*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London 1995.
3. Ks. François Ost & Michel van de Kerchove, *Jalons pour une théorie critique du droit*. Publications des Facultés Universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1987. François Ost & Jacques Lenoble, *Droit, mythe et raison. Essai sur la dérive mythologique de la rationalité juridique*. Publications des Facultés Universitaires Saint-Louis, Bruxelles 1980.
4. Michel Paroussis, *Theorie des juristischen Diskurses. Eine institutionelle Epistemologie des Rechts*. Schriften zur Rechtstheorie 169, Duncker und Humblot, Berlin 1995.
5. Aristoteles, *Metafyysiikka*. Suomentaneet Tuija Jatakari, Kati Näätäsaari ja Petri Pohjanlehto. Gaudeamus, Helsinki 1990, s. 7.
6. Jean-Luc Nancy, *L'imperatif catégorique*. Flammarion, Paris 1983.
7. Ks. esim. Paul Amselek, *La phénoménologie et le droit*. Archives de la philosophie du droit, Vol. XVII, 1972, s. 185-259.
8. Ks. Carl Schmitt, *Der Nomos der Erde im Völkerrecht des Ius Publicum Europaeum*. Duncker & Humblot, Berlin 1950.
9. Michel Foucault, *La vérité et les formes juridiques*. Teoksessa *Dits et Ecrits II* 1970-1975. Gallimard, Paris 1994.
10. Ks. esim. Emmanuel Levinas, *Totalité et infinî. Essai sur l'extériorité*. Kluwer, Paris 1971 ja *Autrement qu'être ou au-delà de l'essence*. Kluwer, Paris 1974.